

Economics and Administration, Tourism and Tourism Management, History, Culture, Religion, Psychology, Sociology, Fine Arts, Engineering, Architecture, Language, Literature, Educational Sciences, Pedagogy & Other Disciplines in Social Sciences

Vol:4, Issue:23
sssjournal.com

pp.4607-4614
ISSN:2587-1587

2018
sssjournal.info@gmail.com

Article Arrival Date (Makale Geliş Tarihi) 10/09/2018 | The Published Rel. Date (Makale Yayın Kabul Tarihi) 22/10/2018
Published Date (Makale Yayın Tarihi) 22.10.2018

KARS MÜZESİNDE BULUNAN II. GIYASEDDİN KEYHÜSREV SİKKELERİ GIYASEDDİN KEYHÜSREV II. COINS IN KARS MUSEUM

Prof. Dr., Yusuf ÇETİN

Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Öğretim Üyesi, Ağrı/Türkiye

Mesut ÖZAYDIN

Kültür ve Turizm Bakanlığı Kars Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü Sanat Tarihi Uzmanı, Kars/Türkiye

Article Type : Review Article / İnceleme Makalesi

Doi Number : <http://dx.doi.org/10.26449/sss.900>

Reference : Çetin, Y. & Özaydın, M. (2018). "Kars Müzesinde Bulunan II. Gıyaseddin Keyhüsrev Sikkeleri", International Social Sciences Studies Journal, 4(23): 4607-4614

ÖZ

Alâeddin Keykubad'tan sonra Anadolu Selçuklu Devleti'nin başına geçen II. Gıyaseddin Keyhüsrev döneminde devlet doğuda en geniş sınırlarına ulaşmış, bu dönemde Kars ve çevresi kısa bir süreliğine Anadolu Selçuklu toprağı haline gelmiştir. II. Gıyaseddin Keyhüsrev kendinden önce olan sultanlar gibi bağımsızlık sembolü olarak sikke bastırmıştır. Bu sikkeler Sivas ve Konya şehirlerinin darphanelerinde basılmış olup diğer sultanların sikkelerinden figürlü bezemeleri ile ayrılmaktadır. Bu dönemde Sivas ve Konya'da bastırılan sikkeler kendi içinde farklı özellikler taşımaktadırlar. Bu sikkeler kalınlık ve ağırlık olarak hemen hemen aynı ölçü ve gramda olmalarına rağmen üzerinde yer alan yazılar açısından farklılık göstermektedirler. Sivas'ta basılan sikkelerde yazı karakteri olarak kufi kullanılmışken, Konya'da basılan sikkelerde sülüs hatlı yazı kullanılmıştır.

Kars Müzesi'nde yer alan II. Gıyaseddin Keyhüsrev dönemine ait sikkelerin üzerinde dikkat çeken en önemli tasvir "Şir ü Hurşid" olarak bilinen ve sultanın sembolü olan, sırtında güneş taşıyan aslan figürüdür. Müzedeki bu döneme ait tüm sikkelerin ön yüzünde Abbasi halifesinin ismi, arka yüzünde ise sultana ait unvanlar ve babasının ismi yazılmıştır. Bu sikkelerin Kars ve çevresinde bulunmasının iki farklı ihtimali olduğu düşünülmektedir. Birinci ihtimal, Anadolu Selçuklu Devleti'nin Kars ve çevresindeki siyasi faaliyetleri sebebiyle sikkelerin bu bölgede bulunmasıdır. Daha güçlü olan ikinci ihtimal ise Kars ve çevresinin İpek Yolu güzergahı üzerinde yer alması ve Anadolu Selçuklu Devleti'nin bu dönemde ticarete hakim bir rol üstlenmesiyle sikkelerin ticaret yoluyla bu bölgeye gelmesidir.

Anahtar Kelimeler: Anadolu Selçuklu Devleti, II. Gıyaseddin Keyhüsrev, Kars Müzesi, sikke

ABSTRACT

In the period of II. Gıyaseddin Keyhüsrev, which was the head of the state after Aladdin Keykubad, the state reached its largest borders in the east and Kars and its environs became the Anatolian Seljuks land for a short time in this period. II. Gıyaseddin Keyhüsrev minted coins as a symbol of independence like the sultans who preceding him. These coins were minted in Sivas and Konya and differs from other sultans' coins with their figural embellishments. The coins minted in Sivas and Konya during this period have different characteristics. Although these coins are about the same size and grams in thickness and weight, they differ in terms of the engravements on them. While cufic was used as the typeface on the coins minted in Sivas, thuluth calligraphy was used in the coins minted in Konya. The most significant depiction engraved on Gyaseddin Keyhüsrev II. coins in Kars Museum is the lion figure carrying the sun on his back, known as "Şir ü Hurşid" and being the symbol of the sultan. "Şir ü Hurşid" depiction is also depicted on the coins of II. Gıyaseddin Keyhüsrev period. On the front face of all the coins in the museum are engraved the name of Abbasid caliph, while the titles of sultans or their fathers' names are engraved at the back face. The presence of these coins in Kars and its surroundings is thought to be of two different possibilities. The first possibility is the existence of coins in this region due to the political activities of the Anatolian Seljuk State in Kars and its surroundings. The second and higher possibility is that Kars and its surroundings were located on the Silk Road and that the Anatolian Seljuk State had a dominant role in trade during this period as a result of which the coins were transferred via trade.

Keywords: Anatolian Seljuk State, Gıyaseddin Keyhüsrev II., Kars Museum, coin,

1. GİRİŞ

Anadolu coğrafyasının kuzeye ve doğuya açılan giriş noktalarından birisi üzerinde bulunan Kars'ın hem Kafkasya, hem de Orta Asya ve İran üzerinden Anadolu'ya gelen önemli göç yolları üzerinde bulunması tarih boyunca önemini artırmıştır. Alt Paleolitik dönemden beri yerleşime sahne olan Kars ve çevresi sırasıyla Hurri, Urartu, Kimmer, İskit, Pers, Karsak, Sasani, Bizans ve Bagratlı egemenliğinde kalmıştır (Bingöl, 2003; Temel, 2011: 19-22). Alpaslan'ın 1064'te Ani'yi alması ile birlikte Türk hakimiyetine giren Kars ve çevresi II. Gıyaseddin Keyhüsrev döneminde Anadolu Selçuklu Devleti'nin toprağı haline gelmiştir (Kırzioğlu, 1953: 15, 176). Selçuklu Devleti'nin yıkılmasından sonra Karakoyunlu ve Akkoyunluların egemenliğine geçmiş olan bölge, 1514 yılında Yavuz Sultan Selim'in Şah İsmail'i yenilgiye uğratmasıyla kısmen Osmanlı hakimiyetine geçmiş ise de Kars ve çevresi tam olarak 1535 yılında Kanuni Sultan Süleyman'ın İran seferinde Osmanlı topraklarına dahil olmuştur (Kırzioğlu, 1953: 201). 1877-78 yılları arasında Osmanlı Rus Savaşı sonrasında 40 yıl Rus işgali altında kalmış olan Kars, 1920 yılında Kazım Karabekir komutasındaki Türk ordusu ile Rus işgalinden kurtarılmış ve 1921 yılında Türkiye ile Rusya arasında yapılan Moskova anlaşmasıyla Türkiye Cumhuriyeti toprağı olarak kabul edilmiştir (Balcıoğlu, 2008: 255-256).

Döneminin önemli ticaret yolları üzerinde yer alan Kars ve çevresi tarih boyunca Anadolu topraklarının anahtarı durumunda olmuş, Kafkasya ve Orta Asya üzerinden başlayan ticaret yolları Kars ve çevresinden başlayarak Anadolu'nun iç kısımlarına doğru yayılmıştır (Günel, 2010: 113). Kars'ın çevresindeki kervan yolları ve bu yollar üzerinde yer alan kervansaraylar bölgenin Anadolu Selçuklu Devleti döneminde de ticari önemini koruduğunu göstermektedir (Ünal, 1970: 7-15; Gültekin, 2009-125-135).

Sikke basımı devletlerin bağımsızlık sembollerinden birisi olduğu için Anadolu Selçuklu Devleti'nin başına gelen hükümdarlar da kendi adlarına sikke basmışlardır. Zaman zaman Bizans İmparatoru ve Ermeni kralları ile ortak sikke basıldığı kaynaklardan anlaşılmakta ise de (Şahin, 2016: 126) Selçuklu Devleti'nde sikke basımı ilk defa I. Mes'ud zamanında darp edilmiştir (Parlar, 1999: 16). Anadolu Selçuklu Devleti'nin 9. Sultanı olan II. Gıyaseddin Keyhüsrev döneminde de sikke basılmış, basılan bu sikkelerin üzerindeki en belirgin özellik olarak sultanın sembolü olan "Şir ü Hurşit" olmuştur. Anadolu Selçuklu Devleti'nin son dönemlerinde sikkelerde "Şir ü Hurşit" tasvirine yer veren bir diğer hükümdar III. Alaeddin Keykubad olmuştur (Damalı, 2001: 214). Ancak bu sembol daha çok II. Gıyaseddin Keyhüsrev döneminde yaygınlık kazanmıştır.

2. KARS MÜZESİ'NDE BULUNAN II. GIYASEDDİN DÖNEMİ SİKKELERİ

Anadolu Selçuklu Sultanı II. Gıyaseddin dönemine ait Kars Müzesi'ne çeşitli yollarla gelen toplam 37 adet sikke bulunmaktadır. Bu sikkeler yalnızca Konya ve Sivas'taki darphanelerde basılmıştır (Eser, 2006: 243). Konya'da basılan sikkelerin üzerindeki yazılar sülüs hatlı iken Sivas'ta basılan sikkeler üzerindeki yazı kufi hatlıdır (Engineri, 2015: 41). II. Gıyaseddin Keyhüsrev dönemindeki sikkelerin basım tarihleri kaynaklarda genel anlamda 1238-39 ile 1243 arasında olduğu kabul edilmektedir (Turan, 2017: 449). Kars Müzesi'nde bulunan bu dönem sikkeleri de 1238 ile 1243 yılları arasında basılmış olmalıdır.

Kars Müzesi'nde II. Gıyaseddin Keyhüsrev adına basılmış olan sikkelerin ön yüzünde Orta Asya Hayvan üslubu özelliklerine uygun olarak yürür vaziyette, bir ayağını yukarı doğru kaldırmış ve kuyruğu yukarı doğru kıvrılmış aslan figürü ile Abbasi halifesinin ismi "*El İmam El Mustansır Billah Emirül Müminin*" olarak yer almıştır. Arka yüzlerinde ise sultanın adı ve unvanı "*Es-Sultan'ül Azam Gıyas ed-Dünya ve'd Din Keyhüsrev bin Keykubat*" ifadesinin yanı sıra basıldığı yer ve tarihi belirtilmiştir. Müzede bulunan bu sikkelerden yalnızca 2 tür sikkenin arka yüzleri farklı olarak tasarlanmıştır. Diğer sikkeler bu sikkelerin benzerleri olduğu için bu 2 tür sikkeden birer örnek üzerinde durulmuştur (Foto. 1, 2).

Foto. 1. Birinci grup sikke (Dirhem) (Kars Müzesi)

Çap: 2,2

Kalınlık: 0,1 cm.

Ağırlık: 1,6 gr.

Kesim Yeri/Tarihi: Konya/ H.639

Kullanılan Yazı Türü: Sülüs

Sikkenin Ön Yüzü: Sikkenin ön yüzünde “Şir ü Hurşit” denilen, ön ayağını yukarı kaldırmış, kuyruğu yukarı doğru kıvrılmış, yürür vaziyette aslan yer almaktadır. Bu figürün üzerinde de insan yüzü şeklinde betimlenmiş ve etrafına ışık saçan güneş motifi bulunmaktadır. Ayrıca bu yüzde toplam 4 adet, 6 kollu yıldız kullanılmıştır. Bu yıldızlardan iki tanesi aslan figürünün ayaklarının arasında iki tanesi de güneş motifinin iki yanına yerleştirilmiştir. Güneş motifinin üstünde yarım yuvarlak olarak yazılmış 1 satırlık yazıda: “*El-İmam El-Mustansır Billâh Emirû'l Mü'minin*” ifadesine yer verilmiştir.

Sikkenin Arka Yüzü: Sikkenin arka yüzünde sülüs hatlı 5 satır yazı yer almaktadır. 2. 3. ve 4. satırda: “*Es-Sultan El-Azam Gıyâseddünya Ve'd-Din Keyhüsrev Bin Keykubad*” ifadelerine yer verilmiş olup 1. ve 5. satırda ise: “*Duribe Bil-Konya Fi Sene Tis'a, Selâsin Ve Sitte Mie*” ifadesi bulunmaktadır.

Foto. 2. İkinci grup sikke (Dirhem) (Kars Müzesi)

Çap: 1,8

Kalınlık: 0,1 cm.

Ağırlık: 0,8 gr.

Kesim Yeri/Tarihi: Sivas/ H.639

Kullanılan Yazı Türü: Kufi

Sikkenin Ön Yüzü: Sikkenin ön yüzünde birinci grup sikkelerde olduğu gibi “Şir ü Hurşit” betimlemesi bulunmaktadır. Güneş motifinin üzerinde ise yarım daire şeklinde 1 satır yazıda: “*El-İmam El Mustansır Billâh Emirû'l Mü'minin*” ifadesi yer almaktadır.

Sikkenin Arka Yüzü: Sikkenin arka yüzünde ortada 4 satır yazı yazılmış olup bu yazıda: “*Es-Sultan El-Azam Keyhüsrev Bin Keykubad*” ifadesi ve bu ifadenin sağında: “*Ve Sittemie*”, solunda: “*S Fi Sene*”, üstünde: “*Duribe Bi Sivas*”, altında: “*Ahad Ve Erbain*” ifadeleri bulunmaktadır.

4. DEĞERLENDİRİLME

Kars Müzesi'nde bulunan II. Gıyaseddin Keyhüsrev dönemi sikkeleri üzerinde yapılan incelemede yazı karakteri bakımından iki farklı grup olduğu tespit edilmiştir. Birinci grup sikkelerde arka yüzde bulunan yazıların sülüs hatla yazıldığı ve bu sikkelerin de Konya şehrinde darp edildiği tespit edilmiştir (Foto. 1). Konya'da basılan sikkelerin ön yüzünün ortasında “Şir ü Hurşit” olarak bilinen, Orta Asya Hayvan Üslubu özelliklerine uygun olarak yürür vaziyette, ön ayaklarından birini yukarı doğru kaldırmış ve kuyruğu yukarı doğru kıvrılmış bir aslan (Gündoğdu, 1979: 449) ile bu figürün üzerinde insan yüzüne benzeyen güneş motifi yer almaktadır. Bu gruba giren sikkelerin ön yüzünde yer alan figürlü bezemeler kendi içerisinde karşılaştırıldığında güneş motifinin ışınlarının çıktığı kollar, yürüyen aslan figürlerinin karın yapıları ve boyunlarındaki yeleler, kuyruk biçimleri, aslanların yürüyüşlerinin farklı şekilde tasvir edildiğini söylemek mümkündür. Ayrıca, bu sikkelerin ön yüzünde yıldız motiflerine de yer verilmiştir. Bu yıldızlar genellikle, yürüyen aslan figürünün karnının altı ile ön ayaklarının orta bölümü ve güneşin iki yanında kullanılmıştır. Yıldız sayıları ve kolları bazı sikkelerde değişiklik göstermekle birlikte genellikle 3 veya 4 adet kullanıldığı,

bazılarının 6, bazılarının ise 8 kollu tasvir edildiği tespit edilmiştir. Aynı darphanede basılan sikkeler üzerindeki tasvirlerde üslup farklılıklarının bulunması bu dönemdeki sikkelerin birden çok kalıplarda basıldığı gerçeğini de ortaya koymaktadır.

İkinci grup sikkelerin ön yüzü birinci grup sikkelerin özelliklerini taşımaktadır. Ancak, sikkelerin arka yüzeyinde yer alan yazılar kufi hatlı olarak yazılmıştır. Kufi hat kullanılarak yazılan sultan ve unvanının etrafı dikdörtgen bir çerçeve içerisine alınması, ikinci grup sikkelerin birinci grup sikkelerden farklı olan özelliklerindedir (Foto. 2). Ayrıca ikinci grup sikkeler Sivas şehrindeki darphanelerde basıldığı, sikkeler üzerindeki tarih ve yazı karakterinden de anlaşılmıştır.

Kars Müzesi'nde bulunan II. Gıyaseddin dönemine ait sikkelerin en önemli özelliklerinden birisi ön yüzlerinde bulunan “Şir ü Hurşit” tasviridir. Bu tasvir II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in sikkelerini, diğer sultanların sikkelerinden ayıran en önemli özelliktir. “Şir ü Hurşit” Farsça bir kelime olup “şir” “aslan”, “hurşit” kelimesi ise “güneş” anlamına gelmektedir. Bu tasvirin kaynağına inildiğinde kökeninin İran ve Mezopotamya coğrafyası olduğu, astrolojik ve dinsel anlamları ile bu coğrafyalardaki uygarlıkların inançlarında önemli bir yer tuttuğu anlaşılmaktadır (Turan, 2017: 446).

Ortaçağ Anadolu Türk-İslam mimarisinde yaygın kullanılan bu motifin ilk örneklerinden birisi 1147 tarihli Artuklu dönemine ait Silvan Malabadi Köprüsü üzerinde yer almaktadır (Çaycı, 2002: 91). Köprü'nün geniş kemer açıklığının dayandığı ayaklardan biri üzerinde, dikdörtgen bir pano içerisinde yer alan “Şir ü Hurşid” tasviri yüksek kabartma tekniğinde işlenmiştir. Aslan figürünün üzerinde bir daire içinde tasvir edilen güneş motifi tahrip olmasına rağmen kalan izlerden insan yüzü olduğu anlaşılmaktadır (Foto. 3).

Foto. 3. Silvan Malabadi Köprüsü (1147) üzerinde “Şir ü Hurşit” tasviri

Bir diğer örnek ise 1164 tarihinde Musul Atabekleri döneminde inşa edilen Cizre (Yafes) Köprüsü üzerinde bulunmaktadır. Harap haldeki köprü'nün sekizgen ayağı üzerinde yer alan gezegen ve burç tasvirleri arasında yer alan “Şir ü Hurşit” tasvirinde aslan figürü Aslan burcunu, insan yüzü güneş ise Güneş gezegenini temsil etmektedir (Otto-Dorn, 1978/79: 107-108). Günümüzde güneşin bulunduğu üst pano tahrip olmuş, sadece ışınların küçük bir bölümü görülebilmektedir. Ancak eski fotoğraflardan kompozisyonun tamamını görmek mümkündür (Foto. 4).

Foto. 4. Cizre (Yafes) Köprüsü (1164) üzerinde “Şir ü Hurşid” tasviri

Ortaçağ Anadolu Türk-İslam mimarisinde bu tasvirin farklı kompozisyonlarla da uygulandığı görülmektedir. Silvan Kalesi’nde Eyyubiler dönemine ait “Aslanlı Burç” (1203) olarak bilinen burcun üzerinde “Şir ü Hurşit” iki aslanın ortasına yerleştirilen insan yüzlü güneş şeklinde tasvir edilmiştir (Öney, 1971: 28) (Foto. 5).

Foto. 5. Silvan Kalesi Aslanlı Burç’ta (1203) “Şir ü Hurşit” tasviri

Anadolu’da “Şir ü Hurşit” tasvirinin en güzel örneği II. Gıyaseddin Keyhüsrev döneminde 1238-39 tarihinde inşa edilen Burdur Bucak’taki İncir Han’ın taç kapısının iki yanında karşımıza çıkmaktadır (Ünal, 2007: 308). II. Gyaseddin Keyhüsrev dönemi sikkeleri üzerinde yer aldığı gibi tasvir edilen “Şir ü Hurşit” yapının banisi olan sultanın sembolü olarak karşımıza çıkmaktadır (Foto. 6).

Foto. 6. Burdur Bucak İncir Han (1238-39) üzerinde “Şir ü Hurşid” tasvirleri

II. Gyaseddin Keyhüsrev dönemindeki “Şir ü Hurşit” tasvirinin ikonografik anlamı üzerinde farklı görüşler bulunmaktadır. Bu görüşlerden ilki II. Gıyaseddin’in karısına çok düşkün biri olduğu, kendisini aslan, Gürcü asıllı eşini de (Tamara) güneş şeklinde tasvir ettiği görüşüdür (Eser, 2006: 241). Bu sübjektif görüşün yanı sıra ikinci görüş II. Gıyaseddin Keyhüsrev’in aslan ve güneşi gücün, şecaatin ve zaferin sembolü anlamında kullanmış olmasıdır. Selçuklu sultanlarının sikkeleri üzerinde şecaatin, gücün, zaferin sembolü olarak astral ve zoomorfik referanslar kullandıkları bilinmektedir. II. Gıyaseddin Keyhüsrev’in de bu amaçla güneş-aslan ikilisini ongun olarak kullanması daha akla yakın gelmektedir (Parlar, 2015: 20; Çaycı, 2002: 91).

II. Gyaseddin Keyhüsrev dönemi ve Ortaçağ Anadolu Türk sanatındaki diğer “Şir ü Hurşit” tasvirleri ile İran coğrafyasında kullanılan “Şir ü Hurşit” tasvirleri arasında kompozisyon olarak farklılıklar bulunmaktadır. Anadolu örneklerinde yürüyen aslanın üzerindeki güneş yuvarlak biçimli ve ışık saçır şekilde tasvir edilirken İran örneklerinde aslanın üzerinde ışık saçan güneş motifi yeni doğar vaziyette, yani yarım şeklinde tasvir edilmiştir (Turan, 2017: 445) (Foto. 7).

Foto. 7. İlhanlı dönemi çini levha üzerinde “Şir Ü Hurşid (XIII. yy), Safevi sikkesi üzerinde “Şir ü Hurşid” (1705), Tahran Gülistan Sarayı’nda (1866) “Şir ü Hurşit” tasvirleri

Kars Müzesi'nde bulunan II. Gıyaseddin Keyhüsrev dönemi sikkeleri üzerinde bulunan bir diğer simge de yıldız ve ay motifleridir. Sikkeler üzerinde yıldız motifi daha sık görülürken bazı örneklerde ay motifinin de yer aldığı görülmektedir (Foto. 8).

Foto. 8. II. Gıyaseddin Keyhüsrev döneminde Sivas'ta basılan dirhem üzerinde yıldız-ay motifleri (Kars Müzesi)

Yıldız ve ay motiflerinin Türk kültüründeki kün-ay ideogramı ile ilişkili olduğu ve Türklerin İslamiyet öncesi dönemde yoğun olarak kullandıkları bilinmektedir. Bu ideogram astral Tanrıların alameti olmanın dışında devlet başkanlarının ve önemli şahısların alameti olarak da kullanılmıştır. (Esin 2004: 59). Bu sikkeler üzerindeki yıldız ve ay motifleri de hükümdarlığın sembolü olarak kullanılmış olmalıdır.

5. SONUÇ

II. Gıyaseddin Keyhüsrev döneminde Kars ve çevresi Ağrı Dağı eteğine kadar olan kısım fethedilmiş, ancak 1243 Köseadağ Savaşı'ndan sonra kısa bir zaman içerisinde Moğollar tarafından tekrar ele geçirilerek yağmalanmıştır. Kars ve çevresinin gerek Kafkaslardan ve Orta Asya'dan Anadolu'ya açılan bir kapı konumunda olması, gerekse İpek Yolu gibi önemli ticaret yollarının Anadolu'daki başlangıç noktalarından birisi olması tarih boyunca önemini arttırmıştır. Kars Müzesi'nde bulunan II. Gıyaseddin Keyhüsrev dönemine ait sikkelerin bu bölgede bulunmasında fetih yolu etkili olmuşsa da İpek Yolu'nun Anadolu Selçuklu topraklarından geçmesi ve devletin bu ticaret yolu üzerindeki hakimiyeti Anadolu Selçuklu sikkelerinin bu bölgede yoğun olarak kullanılmasını sağlamıştır. Kars Müzesi'nde yer alan ve II. Gıyaseddin Keyhüsrev dönemine ait bu sikkeler Konya ve Sivas darphanelerinde basılmıştır. Ancak, sikkeler üzerinde yapılan incelemede aynı darphanede basılan sikkeler üzerindeki tasvirlerde üslup farklılıklarının bulunduğu ve birden çok kalıp kullanıldığı anlaşılmaktadır. Bu durum Anadolu Selçuklu Devleti'nin İpek ve Baharat Yolları gibi çok önemli ticari yollarının merkezi konumunda olmasından dolayı ticarete çok sayıda sikkelerin ihtiyacının doğması ve bu ihtiyacı karşılamak için birden çok kalıp kullanıldığı fikrini akla getirmektedir.

Kars Müzesinde yer alan ve II. Gıyaseddin Keyhüsrev dönemine ait sikkeler Anadolu Selçuklu tarihi hakkında belge niteliğinde olmalarının yanı sıra üzerlerinde yer alan figürlü bezemeler ve ideogramlar ile döneminin sanat anlayışını ve kültürel bağlarını tespit etmede önemli veriler sunmaktadır.

KAYNAKLAR

- Bedirhan, Y. (2014).“ Türkiye Selçuklularında Para ve Devletin Para Politikası”, Tarih Okulu Dergisi, S. XIX, (Eylül 2014): 307-327.
- Bahattin, Ö. (1995), Türk Mitolojisi-II, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Balcıoğlu, M. (2008). “Direnen Millet-Milli Mücadele: Ya İstiklâl Ya Ölüm”, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi C. I, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 161-367.
- Bingöl, A. (2003) “En Eski Çağlardan Urartu'nun Yıkılışına Kadar Kars ve Çevresi”, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Eskiçağ Tarihi Bilim Dalı Basılmamış Doktora Tezi, Erzurum.

- Damalı, A. (2001). 150 Devlet 1500 Sultan İslam Sikkeleri, Nilüfer Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Engineri, M. (2015), “Anadolu Selçuklu Dönemi Sikkelerinin Seramik Yüzeyle Yansımaları”, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, İzmir.
- Emel, E. (2004), Orta Asya’dan Osmanlıya Türk Sanatında İkonografik Motifler, Kabalcı Yayınları, İstanbul.
- Eser, E. (2006). “Anadolu Selçuklu Dönemi’nde Sultani Pul: Sikke II. Gıyaseddin Keyhüsrev Dönemi Figürlü Sikkeleri”, IX. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu Kitabı, Kültür ve Turizm Bakanlığı ve Atatürk Üniversitesi Rektörlüğü, 21-23 Nisan 2005 Erzurum, 239-248.
- Gültekin. R.E. (2009). “Ağrı - Doğubeyazıt Güzergahı Yakınında İnşa Edilen İğdır Kervansarayı' nın Dünü ve Bugünü”, II. Uluslararası Ağrı Dağı ve Nuh’un Gemisi Sempozyumu Bildirileri Kitabı /Ed. O. Belli), 08-10 Ekim 2008 Ağrı, 125-135, İstanbul.
- Gündoğdu, H. (1979). “Türk Mimarisinde Figürlü Taş Plastik”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü, İstanbul.
- Kırzioğlu, M.F. (1953). Kars Tarihi, Işıl Matbaası, İstanbul.
- Otto-Dorn, K. (1978/79). “Figural Stone Reliefs On Seljuk Sacred Architecture In Anatolia”, Kunst des Orients, Vol. 12, H. ½, pp. 103-149.
- Öney, G. (1971). Anadolu Selçuklu Mimarisinde Aslan Figürü, Anadolu (Anatolia), XIII: 1-64.
- Parlar, G. (1999). Anadolu Selçuklu Sikkelerinde Yazı Dışı Figüratif Ögeler, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi/Fen Edebiyat Fakültesi, Ankara.
- Parlar, G. (2015). “Orta Çağ Figürlü Sikkelerinin Taşıldığı Anamlara Bir Bakış “ TÜBA-KED, S. 13: 9-25.
- Şahin, M. K. (2006). “Aydın Müzesi’nde Bulunan Anadolu Selçuklu Dönemine Ait Sikkeler”, Sanat Tarihi Dergisi, S. XV/I, (Nisan 2006): 125-165.
- Temel, F. (2011). “Ortaçağ Boyunca Kars ve Çevresinin Tarihi Coğrafyası”, Yüksek Lisans Tezi, Kafkas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kars.
- Turan, H. (2017). “Şîr Ü Hürşîd Tasvirinin Kökeni ve İçeriğine Dair Düşünceler”, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, C. 10, S. 51, (Ağustos 2017): 445-475
- Ünal, R.H. (1970). “İğdır Yakınlarında Bir Selçuklu Kervansarayı ve Doğubayazıt-Batum Kervan Yolu Hakkında Notlar”, Sanat Tarihi Yıllığı, S. 3. 7-15.
- Ünal, R.H. (2007). Anadolu Selçuklu Kervansarayları (Ed. Hakkı Acun), Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 305-313
- Yaşar, Ç. (2011). Türk Mitolojinin Ana Hatları, Kabalcı Yayınları: İstanbul.
- Zuhal, A. (2008). “Türk Sanatı İkonografisinde Kün-Ay Motifleri ve Çağdaş Türk Resmine Yansıması”, Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi, S. 25: 21-32.

İnternet Kaynakları

- <http://www.selcuklumirasi.com/architecture-detail/malabadi-koprusu> (Erişim tarihi 04.08.2018)
- http://gertrudebell.ncl.ac.uk/photo_details.php?photo_id=3399 (Erişim tarihi 05.09.2018)
- <https://www.flickr.com/photos/sinandogan/27100804758> (Erişim tarihi 09.09.2018)
- https://archnet.org/media_contents/63142 (Erişim tarihi 04.09.2018)
- <https://www.romeartlover.it/Turmag21.html> (Erişim tarihi 04.09.2018)
- <http://kavehfarrokh.com/iranica/firdowsi-2/the-lion-and-sun-motif-of-iran-a-brief-analysis/>
(Erişim tarihi 05.09.2018)
- <https://en.numista.com/catalogue/pieces48531.html> (Erişim tarihi 05.09.2018)
- <https://tr.pinterest.com/pin/547117054703514790/> (Erişim tarihi 05.09.2018)